

Etek ve Erkek

[Skirt and Men]

Kami Emirhan

Araştırma Görevlisi, Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü
kemirhan@yahoo.com

ÖZET

Örtünme gereksiniminde temellenen giyim alışkanlıklarının, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan farklı toplumlarda, çağlar boyu iklim-coğrafya-işlev ekseninde değişik biçimlerde evrildiğini gözlemleyebiliriz. Giyim kuşam kavramını bu süreç doğrultusunda irdelediğimizde; işlevin, kullanım amacı ve konfor gibi esas olguların yanı sıra, katı simgesel anlamları da kapsadığını fark etmekteyiz.

Bireyin toplum içinde kendini konumlandığı yerle, toplumun bireyi kendi yapılanması içerisinde oturttuğu mevki arasındaki uyum ve/veya çatışmadan beslenen sembollerin işaret ettiği bu anlamlar, toplumsal cinsiyet algıları göz önüne alındığında farklı zamanlarda farklı görünümeler meydana getirmişlerdir.

Bu çalışmada, günümüzde çoğu toplumda tabu olarak nitelendirilebilecek ‘erkeğin etek giymesi’ mefhumu, giysi ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilintiden doğan ‘belirli bir giysinin belirli bir cinsiyete uygun görülmesi’ kontekstinde incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Erkek, etek, giyim, tabu, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

We can observe that; attire habits, which are based on the necessity of covering, have been evolved through the ages in different forms in different societies around The World, on the axis of climate-

geography-function. When we examine the notion of apparel in line with this process, we can realize that function comprises strict symbolical meanings alongside the basic facts of intended use and comfort.

When gender perceptions are taken into account, these symbolical meanings, that are nourished on the coherence and/or the conflict between where an individual positions him/herself and where the society positions the individual, have produced different outlooks in different times.

In this study, the concept of ‘man wearing skirt’, which can be characterized as taboo in most societies today, is focused on within the context of ‘a certain garment is approved for a certain sex’, which is derived from the correlation between apparel and gender.

Keywords: Men, skirt, attire, taboo, gender.

Eril-Diřil ilişkisini toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında giyim öğeleri aısından ele aldığımızda; belirli giysilerin erili, belirli giysilerin dişili simgelediğini görmek mümkündür. Bu noktadan yola çıktığımızda; *etek kadınıdır, pantolon erkeğindir* yaklaşımını *pembe kızındır, mavi oğlanındır* söyleminin sıklığında temellendiren toplumlarda bazı sembollerin tabulaştırıldığını fark etmekteyiz. Erkeğin aktif, güçlü, üretken, kadınınsa pasif, zayıf, tüketen roller kontekstinde algılandığı sosyal yapılanmalarda, kadının pantolon giymesi pek sorgulanmazken, erkeğin etek giymesi *aşağılayıcı* bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. En basit anlamıyla bu, kadının ikincilliğinin gerçeklenmesinden başka bir şey değildir ve tek taraflı bir tabulaştırmadır. Burada; erkeğin, erillikle özdeşleştirilmiş bir giysiyi kadının da kullanmasına *izin vermesi* durumu söz konusudur. Erkeğin kadın için yakıştırdığı eteği kullanmamasının nedeni, kendisini kadınla aynı seviyeye koyacağı çekincesinde yatmaktadır. Erkek, etek giymeyerek kadınsı görünmeyi, dolayısıyla imgesel dahi olsa kadına benzetilme ihtimalini bertaraf etmektedir. Kendini kadından ayıran erkek pantolonu benimsemiştir. Peki ama bu benimseyiş ne kadar nesneldir? Etek nedir, ne değildir?

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) etek terimini, '1- beden belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik, 2- giysinin belden aşağıda kalan bölümü, 3- giysinin alt kenarı' şeklinde tanımladığını görmekteyiz.¹ İngilizce'de eteğin karşılığı olan skirt terimi ise Oxford Dictionaries'de (OD) 'bel etrafında tutturulup bacakların etrafından aşağı doğru sarkan bir kadın giysisi' olarak tanımlanmıştır.² Andrew Bolton ise *Bravehearts | Men in Skirts* adlı kitabında etek teriminin, çatallanmamış her türlü giysiyi, başka bir deyişle; belden aşağı ortasından bölünmemiş her türlü giysiyi ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştir. (Bolton, 2003, s. 9)

Bolton'ın eteğe yaklaşımında, TDK'dekinden ve OD'dekinden farklı olarak, cinsiyet belirtilmemiş olması dikkat çekicidir. Bu tanımdan yola çıktığımızda eteğin sadece kadın giysisi olmadığını iddia edebiliriz. Hatta daha ileri gidip, etimolojik kökeni İskandinavya'ya ve ortaçağ İngilizce'sine dayanan, İskoç erkeklerince yeğlenen *kiltin*, Malayca kılıf, kın, kaput, kaplama anlamına gelen ve Güneydoęu Asya erkeklerince tercih edilen *sarongun*, Tahitice'de bir çeşit sarongu ifade eden, Polinezyalı erkeklerce de kullanılan *pareonun* etek kategorisine girdiğini söyleyebiliriz. Bu saptamaları göz önüne aldığımızda günümüzde bazı toplumlarda 'erkeğin etek giymesi'nin kabul gördüğünden bahsedebiliriz. Ancak bu olgunun daha çok bölgesel ve ananevi temellere dayandığı, eteğin modern erkek tarafından günlük hayatta yaygın biçimde kullanılmadığı da bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹ <http://www.tdk.gov.tr/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

² <http://www.oxforddictionaries.com/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Örneğin; Bolton'ın tanımına dayandırılarak etek olarak sınıflandırıldığında Türk hamamlarında erkeklerin de sarındığı *peştamalı*n, sadece belirli zamanlarda belirli bir mekanda belirli bir fonksiyona hizmet etmesi amacıyla kullanılan gelenekselleşmiş bir giyim ögesi şeklinde algılandığını tespit etmekteyiz. Benzer şekilde kilt de İskoç erkeğinin günlük hayatta pek tercih etmediği, daha çok düğün, cenaze veya milli bayramlar gibi özel günlerde yeğlediği bir giysi olarak konumlandırılabilir. TDK'de 'İskoç, Arnavut ve Yunan erkeklerinin giydiği kısa, pilili eteklik' olarak tanımlanan *fistan*nın da yine lokal ve tradisyonel bir giyim elemanı olduğu görülebilir.⁴ Güncel Türkçe'de 'kadın kılığına girip oynayan erkek, eski Türk sahne oyunlarında kadın kılığına girerek dans eden oğlan' anlamına gelen *köçek* terimi de erkeğin geleneksel olarak etek giydiği bir görüntüyü işaret etmektedir.⁵ Ancak bu noktada; günümüz Türkçe'sinde köçek teriminin mecazi olarak 'ağırbaşlı davranışları olmayan kimse' anlamında kullanıldığını da hatırlatmakta fayda vardır.⁶ Buna dayanarak; Türk kültüründe köçek teriminin küçümseyici bir manası olduğunu, hatta erkeğin kadına yakıştırılan giyim öğeleriyle donanmasının dışıl, *hafifletici* algılandığını da söylemek mümkün görünmektedir. Çoğu toplumda genel algının da aynı yönde olduğunu düşündüğümüzde bu durumun sadece Türk kültürüne has bir olgu olmadığını tespit edebiliriz.

Bununla birlikte; toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki keskin hattın giyimde bulanıklaşmaya başlaması bağlamında bu baskın algının, özellikle 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında önerilmeye başlayan *üniseks* anlayışıyla bir nevi zedelenme sürecine maruz kaldığından bahsedebiliriz. Bu anlayışın öncüleri olarak kabul edebileceğimiz Jacques Esterel, Rudi Gernreich ve Yves Saint Laurent gibi tasarımcılarla başlayan süreç, 80'li yıllarda Jean Paul Gaultier ve Walter Van Beirendonck'la geliştirilerek Ray Petri gibi aykırı stilistler sayesinde o dönemde sayıları artan alternatif moda-yaşam dergileriyle kitlelere ulaşmıştır. Erkeğin kadına ait olduğu algılanagelmiş giyim öğelerini kullanması, David Bowie, Iggy Pop, Mick Jagger, Kurt Cobain gibi müzik piyasasının uluslararası kült isimlerince yüceltilmiş, David Beckham gibi medyatik şahsiyetlerce de kabul görmüştür. Günümüzde, Yohji Yamamoto, Thom Browne, Siki Im, J.W. Anderson, Alan Taylor gibi tasarımcılar erkek giyiminde kadınsı görünüm ve kadın giyimiyle özdeşleştirilmiş öğeler/kesimler önermeye devam etmektedirler. Tüm bu unsurların, toplumların genelinden ziyade belirli bir zümrenin kullanımında kısıtlı kalarak, podyumun ve lüks hazır giyim sansasyonel

alanından dışarı pek sızmadığını düşünebiliriz. Ancak bu algıya meydan okuyan girişimleri de tespit etmenin mümkün olduğunu görmekteyiz.

⁴ <http://www.tdk.gov.tr/>, Son Erşim Tarihi: 2 Nisan 2014.

⁵ <http://www.tdk.gov.tr/>, Son Erşim Tarihi: 2 Nisan 2014.

⁶ <http://www.tdk.gov.tr/>, Son Erşim Tarihi: 2 Nisan 2014.

İsviçre’de Amok, İngiltere’de Midasclothing ve ABD’de Amerikilt, Utilikilts gibi erkekler için etek tasarlayıp pazarlayan firmalara rastlamaktayız. 1996’dan beri faaliyet göstermekte olan Amok’un ürünleri Zürih, Basel, Bern gibi İsviçre’nin belli başlı kentlerindeki mağazalarda satışa sunulduğu gibi, çevrimiçi (online) ortamdan da sipariş edilebilmektedir. Manchester merkezli Midasclothing sadece çevrimiçi ortamda hizmet vermektedir. Tüm malzemelerini ABD’den temin edip, tasarımdan üretime ‘%100 Amerikan’ olmakla övünen ve kiltlerinden biri Metropolitan Museum of Art’daki Braveheart: Men in Skirts başlıklı sergide sergilenen Amerikilt de yine çevrimiçi ortamdan müşterilerine ulaşmayı tercih eden bir markadır. Online olarak da hizmet veren, Seattle Washington’da ve Bradenton Florida’daki dükkanlarında perakende satış yapan, ileride San Francisco California’da da bir dükkan açmayı planlayan Utilikilts ise kendini, pantolona konforlu bir alternatif önermeye öncülük etmeye adanmış bir firma olarak tanımlamaktadır.⁷

Münferit teşebbüsler dışında kitlelere yönelik atılımları da gözlemlemekteyiz. Küresel bir giysi-aksesuar perakendecisi olan H&M, 2010 İlkbahar sezonu için erkek giyimi koleksiyonundaki serilerden birinde eteğe de yer vermiştir.⁸ H&M ve benzeri firmaların, ürünlerini sıklıkla podyumlarda yer alan lüks hazır giyim markalarının kreasyonlarını baz alarak hazırladıklarını göz önüne aldığımızda, o dönemdeki eğilimlerin erkek için eteği teşvik ettiğinden bahsedebilmekteyiz.

Erkeğin eteğe özendirilmesi ve/veya erkeğin etek giymesi, zaman zaman protest tavırlar biçiminde de karşımıza çıkmaktadır. 2011’de, İngiltere’nin Cambridge kenti yakınlarındaki Impington Village College’da 12 yaşında bir öğrenci olan Chris Whitehead, üniforma politikasını protesto etmek amacıyla okuluna etek giyerek gitmiştir. The Telegraph’da yer alan habere göre; Whitehead, yazın kız öğrencilerin etek giymelerine izin verilirken erkek öğrencilerin şort giymelerinin yasak olması üzerine böyle bir karar aldığını dile getirmiştir.⁹ Okul müdürü, üniforma yönergesinde ‘erkek çocuklar etek giyemez’ şeklinde bir ibare olmamasından dolayı, erkek öğrencilerin etek giyebileceklerini, aksi taktirde bunun ayrımcılık olacağını belirtmiştir.¹⁰ Temelinde tepki yatan bu örnekte dikkat çekici husus; uygulayıcının, ailesinin de desteğini almış 12 yaşında bir ergen oluşudur. Bu olay, erkek için eteğin işlevselliğini mevsimsel koşullarda temellendiren makul bir *karşı çıkışın*, yetişkin olmayan biri tarafından dahi gündeme getirilebileceğinin göstergesidir.

⁷ <http://www.utilikilts.com/shop/about-utilikilts.html>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

⁸ <http://www.nbcnewyork.com/blogs/threadny/HM-Offers-Skirts-for-Men-This-Spring-73761552.html>, Son Güncellenme Tarihi: 30 Kasım 2009, Son Erişim Tarihi: 4 Nisan 2014.

⁹ <http://www.telegraph.co.uk/education/educationnews/8504552/Boy-wears-skirt-to-school-in-protest-against->

discrimination.html, Son Güncellenme Tarihi: 10 Mayıs 2011, Son Erişim Tarihi: 5 Nisan 2014.

¹⁰ A.g.k.

Benzer bir vakanın yetişkinleri içeren versiyonu ise 2013'te İsveç'te yaşanmıştır. Stockholm'um kuzeyindeki bir tren hattında çalışmakta olan makinistler, işverenleri Arriva'nın yaz aylarında erkeklerin şort giymelerini yasaklaması üzerine işe etek giyerek gitmişlerdir.¹¹ Arriva'nın iletişim müdürü Tomas Hedenius BBC'ye yaptığı açıklamada; şirketlerini temsil eden çalışanların *yakışık alır, usturlu* giymelerini arzu ettiklerini ve mevcut üniformaların bunu sağladığını belirtmiş, bazı erkek makinistlerin etek giymelerinin sorun teşkil etmediğini, aksini onlardan talep etmenin ayrımcılık olacağını dile getirmiştir.¹² Burada da yine, mevsim-işlev-konfor ilintisi üzerinden de olsa (ki aslında esas gözetilmesi gereken tek nesnel ilintidir), eteğin erkek için de *uygun* olduğunun onanması durumu söz konusudur. Ancak unutulmamalıdır ki; bu *onamaların*, içselleştirilmemiş, hukuk nezdinde zor duruma düşme kaygısından kaynaklanan *mecburi kabul edişler* olması oldukça olasıdır.

Erkeğin etek giymesi; özgürlük, eşitlik mefhumlarından beslenerek, dayanışma, adalet kavramlarını işaret eden sembollere de dönüşebilmektedir. Bunun en belirgin örneklerinden biri 2013'te ABD'nin California eyaletindeki Berkeley kentinde gerçekleşmiştir. 18 yaşında lise öğrencisi olan Luke Fleischman'ın otobüste uyumakta olduğu esnada giymiş olduğu eteğin ateşe verilmesi neticesinde ciddi yaralanmalara maruz kalması, okul arkadaşları ve öğretmenleri tarafından etek giyilerek protesto edilmiştir.¹³ Aynı yıl, Antalya'da sebebi farklı ancak sonucu benzer bir olay yaşanmıştır. Gazi Anadolu Lisesi'nde kız öğrencilerin etek giymesi yasaklanınca DEV-LİS'li bir erkek öğrenci grubu etek giyerek Cumhuriyet Meydanı'na kadar yürümüş, sloganlarıyla cinsiyetçi eğitime karşı duruşlarını ortaya koymuşlardır.¹⁴ ABD'deki vakayı incelediğimizde; davası nefret suçu kapsamında ele alınan 16 yaşındaki failin, homofobik olduğu için suçu işlediğini ifade ettiğini görmekteyiz.¹⁵ Burada 'erkeğin etek giymesi', homofobiye ve şiddete karşı bir tepki olarak belirirken, Türkiye'de, doğrudan kadını kısıtlayan bir yasağa karşı, feminist denebilecek bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiltere'deki Chris Whitehead'in ve İsveç'teki makinistlerin örneğine baktığımızda, erkeklerin okulda veya işte etek giymelerinde bir sakınca görülmediğini tespit etmekteyiz. Bahsi geçen kurumlardaki kılık kıyafet yönetmeliklerinde erkeklerin etek giymesini engelleyen bir madde olmayışınıysa, erkeğin etek giyebileceğinin zaten hiç tahayyül edilmemesine bağlayabiliriz.

¹¹ <http://www.bbc.com/news/world-europe-22828150>,
Son Güncellenme Tarihi: 8 Haziran 2013, Son Erişim Tarihi: 7 Nisan 2014.

¹² A.g.k.

¹³ <http://www.berkeleyside.com/2013/11/08/berkeley-students-wear-skirts-to-support-hate-crime-victim/>,

Son Güncellenme Tarihi: 8 Kasım 2013, Son Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014.

¹⁴ <http://www.bianet.org/bianet/kadin/150131-kiz-ogrenciler-icin-etek-giydiler>,

Son Güncellenme Tarihi: 24 Eylül 2013, Son Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014.

¹⁵ <http://www.berkeleyside.com/2013/11/07/teen-who-set-fire-to-berkeley-student-charged-with-hate-crime/>,

Son Güncellenme Tarihi: 7 Kasım 2013, Son Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014.

Tespit edilebildiği kadarıyla, son yıllarda ABD'nin bazı eyaletleriyle Avrupa'nın bazı ülkelerinde 'erkek için etek' kavramının teşvik edildiğini gözlemlemekteyiz. Genel toplumsal cinsiyet algıları ve bu algıların sonuçlarından biri olarak 'belirli bir cinsiyet için belirli bir giysinin uygun görülmesi'nin, günümüzde hâlâ, büyük bir oranda *toplum mühendisleri* (din adamları, politikacılar, medya patronları vb.) tarafından telkin edildiğini söyleyebiliriz. Bu mühendisleri toplumun kendisinin mevkilendirdiğini hesaba kattığımızda, aynı toplumun bazı üyelerinin yaygın giysicinsiyet ilişkisine aykırı davranışlarda bulunmasının olağan bir çelişki arz ettiğinden de bahsedebiliriz. Yeni bir olgu olmayan bu çelişkinin, bugün artık, kendini çoğunluğa uymak zorunda hissetmeme, alternatif arayışı ve giysinin işlevinin konfor-rahatlık perspektifinde nesnel temellerle öne çıkarılması çerçevesinde, daha belirgin bir biçimde cereyan ettiğini görmekteyiz.

Sonuç olarak; erkek ve etek mefhumu, aşılması gereken bir tabu olarak varlığını korumakla birlikte, *giysinin cinsiyetsizliği olasılığını* gözler önüne sermeyi sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Bolton, A. (2003) *Bravehearts | Men in Skirts*, Londra: V&A Publications.

Dergiler ve Haber Siteleri

Berlinger, M. “Swedish Male Train Drivers Can’t Wear Shorts, Opt For Skirts Instead”,
http://www.esquire.com/blogs/mens-fashion/swedish-train-drivers-wearing-skirts-061013?click=main_sr,

Son Güncellenme Tarihi: 10 Haziran 2013, Son Erişim Tarihi: 12 Nisan 2014.

Pinson, L. “H&M Offers Skirts For Men This Spring”,

<http://www.nbcnewyork.com/blogs/threadny/HM-Offers-Skirts-for-Men-This-Spring-73761552.html>,

Son Güncellenme Tarihi: 30 Kasım 2009, Son Erişim Tarihi: 4 Nisan 2014.

Taylor, T. (a), “Berkeley Students Wear Skirts For Hate Crime Victim”,

<http://www.berkeleyside.com/2013/11/08/berkeley-students-wear-skirts-to-support-hate-crime-victim/>,

Son Güncellenme Tarihi: 8 Kasım 2013, Son Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014.

Taylor, T. (b), “Teen Who Set Fire to Berkeley Student Cites Homophobia”,

<http://www.berkeleyside.com/2013/11/07/teen-who-set-fire-to-berkeley-student-charged-with-hate-crime/>,

Son Güncellenme Tarihi: 7 Kasım 2013, Son Erişim Tarihi: 10 Nisan 2014.

Sweden Male Train Drivers Wear Skirts After Shorts Row,

<http://www.bbc.com/news/world-europe-22828150>,

Son Güncellenme Tarihi: 8 Haziran 2013, Son Erişim Tarihi: 7 Nisan 2014.

Boy Wears Skirt to School in Protest Against 'discrimination',

<http://www.telegraph.co.uk/education/educationnews/8504552/Boy-wears-skirt-to-school-in-protest-against-discrimination.html>,

Son Güncellenme Tarihi: 10 Mayıs 2011, Son Erişim Tarihi: 5 Nisan 2014.

Kız Öğrenciler İçin Etek Giydiler,

<http://www.bianet.org/bianet/kadin/150131-kiz-ogrenciler-icin-etek-giydiler>,

Son Güncellenme Tarihi: 24 Eylül 2013, Son Erişim Tarihi: 8 Nisan 2014.

Firmalar

Amok, <http://www.amok.ch/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Amerikilt, <http://www.amerikilt.com/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Utilikilts, <http://www.utilikilts.com/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Midasclothing, <http://www.midasclothing.com/pages/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Sözlükler

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.

Oxford Dictionaries, <http://www.oxforddictionaries.com/>, Son Erişim Tarihi: 2 Nisan 2014.